

POLITICA DE CADRE DIN ÎNVĂȚĂMÂNT ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ. STUDIU DE CAZ: ONUFRIE ANDRUS (1940-1945)

Lilia CRUDU*

STAFF POLICIES IN THE MOLDAVIAN SOVIET SOCIALIST REPUBLIC'S SYSTEM OF EDUCATION. CASE STUDY: ONUFRIE ANDRUS (1940-1945) (Abstract)

The main goal of this study is to underline the political criteria which were the basis for the process of staff selection. The study focuses on the People's Commissariat of Public Education. Those who were selected to occupy positions in the state or party apparatus according to the new class criteria were likely to become devoted and easily manipulated and controlled. For this paper we used unpublished sources – the documents of the personnel records of the Central Committee of the Moldavian Communist Party and the records of the Moldavian SSR Council of Ministers.

Keywords: *cadre selection criteria; communist bureaucracy; party and state apparatus; People's Commissariat of Public Education; political career.*

În articolul de față ne vom baza pe documente consultate în Fondul 51 al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Moldovei, al Arhivei Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova.¹ Printre acestea evidențiem dosarele membrilor nomenclaturii partinice, care nu sunt altceva decât o parte componentă a fondurilor personale ale CC al PC(b)M, inclusiv a comisiei de control a partidului, la care avem acces de curând, și Fondul 2848 al Consiliului Comisarilor Poporului al RSSM a Arhivei Naționale din Republica Moldova. Acestea sunt constituite din dosare de cadre ale membrilor nomenclaturii comuniste, inclusiv ale celor din Comisariatul poporului pentru învățământ. În cuprinsul acestor dosare se regăsesc autobiografiile persoanelor din cadrul instituției sus amintite. Răspunsurile lor la chestionarul din fișa personală de evidență a cadrelor reflectau cunoașterea activității profesionale și politice din trecut și un număr de referințe sau caracterizări

* Cercetător științific în cadrul Secției Istorie Contemporană a Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei. E-mail: usliliac@gmail.com

¹ Fosta Arhivă a Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei.

obiective (numite pe scurt *ob'ektivki*) de la persoane care erau garante ale corectitudinii politice. Pentru anul 1940, caracterizările erau semnate obligatoriu de către Piotr Borodin, prim-secretar al CC al PC(b)M², iar pentru anii 1941-1946, de Nichita Salogor, al doilea secretar al CC al PC(b)M, care din 1942 îndeplinea funcția de prim-secretar interimar al CC al PC(b)M³. Activitatea instituțiilor și funcționarilor de stat și de partid a fost coordonată și de către Secția de cadre din cadrul CC al PC(b)M. Responsabilii acestei secții a CC al PC(b)M⁴ la rândul său semnav asemenea referințe. Același tip de dosar se întocmea la fiecare nouă angajare a funcționarilor de stat și de partid.

Astfel, acest aparat central pentru cadre (prim-secretarul și al doilea secretar al CC al PC(b)M, secretarul CC al PC(b)M pentru cadre și Secția de cadre al CC al PC(b)M, care includea nu numai șeful secției și adjuncții lui, dar și pe șefii sectoarelor) a funcționat ca o adevărată poliție în interiorul partidului. În evaluarea și supravegherea personalului Secția de cadre a CC al PC(b)M avea sarcini din cele mai importante, motivând prin necesitatea de a „cunoaște îndeaproape personalul”, de a constitui dosarele de cadre ale tuturor angajaților, inclusiv pe cele ale personalului tehnic ce deservea instituțiile guvernamentale. Biografia fiecărui membru de partid, dar mai ales a celor din conducerea republicană, a fost supusă unui proces minuțios de verificare. Originea socială „sănătoasă” și loialitatea față de partid au devenit principalele criterii de selecție a cadrelor, pentru toate instituțiile, deseori în detrimentul nivelului de pregătire și al competenței profesionale. Noile criterii vizau persoane care în urma represiunilor staliniste au ajuns în diferite structuri ale puterii. O privire atentă asupra anchetelor personale ne demonstrează faptul că intrarea în rândurile partidului în anii '30 ai secolului trecut era o condiție necesară pentru promovarea rapidă pe linie de partid sau instituțională. Avertismentele, sancțiunile, excluderile și restabilirile în partid se derulau în cadrul unor discuții închise, unde erau invocate încălcări ale disciplinei de partid, tănuirea sau mușamalizarea unor date din biografii sau informații privind trecutul politic, originea socială, „colaboraționism” cu autoritățile române înainte și după anul 1940, „lipsa de vigilență politică”, rivalitatea personală etc., care obligatoriu erau reflectate în dosarele personale. În unele situații cauzele adevărate pentru înlocuirea funcționarilor de partid indezirabili sau incomozi au fost cunoscute doar de un cerc restrâns din eșalonul superior de partid.

Pentru a avea o imagine amplă asupra criteriilor de „selectare, repartizare și promovare” a funcționarilor de tip stalinist, este ilustrativă situația din 1940 de la Comisariatul Poporului pentru Învățământ din Republica Socialistă Sovietică Moldovenească⁵. În centrul atenției noastre este Onufrie Andrus, născut în 1908, în satul Kosy, regiunea Odessa, într-o familie de țărani săraci, care avea originea socială corespunzătoare noilor cerințe necesare pentru a face o carieră reușită. Este de remarcat faptul că în anul 1933, în timpul primului val al terorii staliniste,

² P. Borodin, rus, născut pe data de 6 iunie 1905, în Dnepropetrovsk, RSS Ucraina. În Moldova este trimis în 1939.

³ N. Salogor, născut pe data de 15 august 1901, în satul Constantinovca, regiunea Nicolaev, RSS Ucraina.

⁴ Secția de cadre a CC al PC(b)M în 1940-1941 a fost divizată în 8 sectoare, iar în 1944, în 6 sectoare.

⁵ Din 1946, Ministerul Învățământului Public.

O. Andrus, fiind proaspăt absolvent al Institutului Pedagogic din Tiraspol, care a fost apreciat ca o pepinieră a cadrelor Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldovenească creată de US la 12 octombrie 1924 pe malul stâng al Nistrului, din considerente necunoscute pentru noi a refuzat activitatea pe linie comsomolistă, preferând domeniul științific, înscriindu-se la doctorat⁶. Drept consecință a acestei acțiuni i-a fost aplicată o mustrare pe linie de partid. Mai târziu, în anul 1937, după ce membrii de partid au trecut prin trieri și verificări, această mustrare aplicată lui Andrus a fost anulată. Scopul verificării și controlului de partid era crearea atmosferei de frică și tensiune, pentru a educa membrii săi în așa fel încât corpul de cadre să devină devotat și, în consecință, ușor de manipulat și controlat.

Epurările în rândurile partidului și ale instituțiilor de stat, în timpul Marii Terori (1937-1938), când persoane cu stagii vechi în partid au căzut victime ale represaliilor staliniste, iar pe de altă parte, începerea amplei campanii de recrutare de noi membri de partid, avea să umple golul creat⁷. În anul 1938, Andrus s-a orientat rapid și a devenit un proaspăt membru de partid. Această apartenență politică, ca și în cazul multor alte persoane, mai ales originare din RASSM sau din alte regiuni ale URSS, a deschis generos accesul pentru avansarea și ocuparea funcțiilor în structurile de conducere ale RASSM, pentru că se resimțea în continuare deficitul acut de cadre. În acest context, remarcăm că biografia lui Andrus avea multe trăsături comune cu cele ale cadrelor nou promovate, de tip stalinist, care se subordonau complet și necondiționat Moscovei. Trebuie avut în vedere faptul că conform dispozițiilor de partid din acea perioadă, cadrele selectate în aparatul de partid și de stat trebuiau să cunoască obiceiurile, limba și psihologia populației locale, ca să fie cât mai aproape de ea. Așadar, Andrus era o persoană dintre cele mai potrivite, atât pentru aparatul de stat al RASSM, cât și pentru cel din RSSM.

Imediat după ocuparea de către URSS a Basarabiei și formarea RSSM, asigurarea cu cadre a aparatului de partid, administrativ și economic a devenit una dintre prioritățile autorităților sovietice. În RSSM regimul sovietic a mizat aproape exclusiv pe cadre aduse din alte republici unionale. În republică au fost trimiși în primul rând activiști de partid din RASSM, care au trecut prin presiunea și frica anilor '30, devenind mai dependenți și șantajabili, cum am menționat mai sus, și au constituit ulterior nucleul PC(b)M. Însă în aparatul superior al partidului prezența persoanelor originare din această regiune a fost nesemnificativă. Moldovenii erau slab prezentați și în structurile guvernului republicii, reprezentând doar 31,5%⁸.

⁶ În 1933-34 și 1937-38, unii funcționarii de partid și de stat evitau avansarea accelerată, preferând o funcție discretă, mai sigură și mai liniștită pentru a supraviețui. În 1937, P. Șelest, care în viitor va deține funcția de prim-secretar al CC al PC al Ucrainei în anii 1963-1972, a refuzat o funcție de răspundere în Comitetul orășenesc de partid din Harkov.

⁷ În timpul represiunilor din 1937-1938 în RASSM, aparatul Comisariatului Poporului pentru Învățământ a fost decapitat. Sunt concludente exemplele lui Gavriil Buciușcanu (n. în 1889, Basarabia), Mihail Holostenko (n. în 1903, Basarabia), Pavel Chior-Ianachi (n. în 1902, Basarabia), Comisarii Poporului pentru Învățământ, Abram Bihman (n. în 1898, Basarabia) adjunctul comisarului, Genrih Geint-Kogan (n. în 1895 la Iași), redactor al manualelor în limba "moldovenească" ș.a.

⁸ V. Isac, A. Moraru (ed.), *Pervyi s'ezd KP(b)M, 6-8 fevralja 1941 goda, Protokoly*, Chișinău, 1990, p.37.

Pentru că în funcțiile de conducere din RSSM au fost atrase cadre preponderent din alte regiuni ale URSS, iar limba rusă domina ierarhia, reprezentanții noii puterii nu erau capabili cel puțin să comunice cu localnicii. S-a recurs la ajutorul cadrelor afirmate în RASSM, la cei care se considerau moldoveni, pentru că primii nu cunoșteau alta limbă decât cea rusă, iar în cazul celorlalte se presupunea că ei cunosc limba băștinașilor. În acest sens se înscrie și cazul lui O. Andrus, trimis în iunie 1940 în Basarabia, fiind persoana cea mai indicată, pentru că cunoștea bine rusă, ucraineană și așa-zisa moldovenească. Astfel, el a devenit util Direcției politice din cadrul Districtului Militar Kiev⁹. În scurt timp el va face un salt spectaculos în carieră, angajându-se în Comisariatul Poporului pentru Învățământ. În anii 1940-1941 funcția Comisarului Poporului pentru Învățământ a exercitat-o Valentin Forș, originar din raionul Grigoriopol, RASSM¹⁰, succedându-l în acest post pe Gheorghe Antoseak¹¹. În lista Comisariatului respectiv, în dreptul numărului doi figura Onufrie Andrus, care se considera, la fel ca V. Forș, moldovean. Pe 1 august 1940, el a devenit adjunctul Comisarului Poporului pentru Învățământ responsabil de cadre, în ciuda faptului că avea o carență în biografia sa. Fără a oferi detalii și explicații în autobiografie, el, printre altele, recunoaște că socru său a fost condamnat. Cunoașterea acestor detalii compromițătoare din biografiile funcționarilor de partid și de stat au fost folosite de responsabilii pentru cadre sub diferite pretexte pentru a-i ține sub control permanent. În dreptul numărului trei în această listă era inclus al doilea adjunct al Comisarului Poporului pentru Învățământ, Polina Gubskaja, ucraineană, originară din regiunea Harkov, trimisă în RASSM în anul 1937¹². Trebuie să menționăm faptul că în mare parte cadrele nou promovate în funcțiile cheie erau persoane tinere. Din aceasta categorie făceau parte și Forș (31 ani), Andrus (32 ani), Gubskaja (22 de ani) ș.a¹³.

Este de menționat faptul că Valentin Forș, Onufrie Andrus și Polina Gubskaja se cunoșteau înainte de a ajunge în fruntea Comisariatului. V. Forș și O. Andrus s-au

⁹ Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova, Chișinău (în continuare AOSPRM), fond 51, inv.6, d.2506, f.170.

¹⁰ V. Forș, născut în 1909, în satul Tașalâk, Grigoriopol - fiind grav rănit, a decedat pe 16 decembrie 1942 și a fost înmormântat în Krasnoarmejsk, regiunea Donek. În mai 1939, V. Forș a devenit adjunctul Comisarului Poporului pentru Învățământ din RASSM. Apoi, în august 1940, el a fost confirmat în funcția de Comisar al Poporului pentru Învățământ din RSSM. AOSPRM, fond 51, inv.1, d.30, f.200.

¹¹ Gh. Antoseak s-a născut în 1907, în satul Surașevka, regiunea Amur, fiind urmașul lui Fiodor Antoseak, aflat în exil, originar din satul Mocra, Râbnița. Din 1937, Antoseak este numit vicepreședintele și apoi, președintele Gosplan-ului RASSM (Comitetul de Stat pentru Planificare). Între 1938-1940 a exercitat funcția de Comisar al Poporului pentru Învățământ în RASSM. Din august 1940, el este repus în fruntea Gosplan-ului. AOSPRM, fond 51, inv.6, d.2518, f.92-95.

¹² Polina Gubskaja, născută în 1918, în satul Rudoi-Bajrok, regiunea Harkov, devine membră de partid în 1939. După represiunile staliniste, când apar șanse reale de a avansa rapid în funcție, este numită secretar al Comitetului Regional al ULCTM (Uniunea Leninistă Comunistă a Tineretului din Moldova). AOSPRM, fond 51, inv.1, d.30, f.190; fond 51, inv.1, d.51, f.81.

¹³ Aceasta tendința de a întineri „clasa conducătoare” a fost evidentă și la Moscova. Spre exemplu, V. Molotov și L. Kaganovici, în vârstă de 33 de ani, au devenit secretari CC al VKP(b), iar A. Kosîghin a devenit Comisar al Poporului pentru industria ușoară la 35 de ani.

întâlnit încă din anii de studenție la Institutul Pedagogic din Tiraspol. Ulterior, toți trei au activat în Balta¹⁴, când V. Forș și O. Andrus făceau parte din administrația Institutului Pedagogic, iar P. Gubskaja, era cadru didactic la instituția respectivă. La conducerea Comisariatului în această perioadă au avut acces și alte persoane de referință, care se declarau, mai mult formal, moldoveni; de fapt, doar se indica originea lor geografică. Și toate au trecut prin cea mai importantă instituție a RASSM, Institutul Pedagogic din Tiraspol. Cele mai relevante sunt cazurile lui Semion Afteniuc, șeful Direcției învățământ superior¹⁵, Artem Lazarev, inspector metodist de istorie și geografie¹⁶, Porfirii Sula, adjunctul șefului Direcției școli ș.a.¹⁷. În martie 1941 listele Comisariatelor, inclusiv ale celui pentru învățământ, au fost confirmate la Biroul CC al PC(b)M. După cum am menționat mai sus, toate dosarele personale ale funcționarilor de partid și de stat includeau caracterizări semnate de P. Borodin. În acest sens, sunt concludente exemplele lui O. Andrus și P. Gubskaja. Ambii au fost caracterizați de Borodin ca persoane care merită funcțiile ocupate, care erau specialiști cu experiență, inițiativă și fără avertizări sau mustrări pe linie de partid, fiind participanți activi la viața social-politică¹⁸. Dosarele personale ale funcționarilor ce activau în cadrul Comisariatului în cauză cuprindeau și alte informații. O mare atenție se acorda conținutului autobiografiilor, dar mai ales evaluărilor scrise în urma unor supravegheri de durată. Este de remarcat faptul că Nichita Salogor, pe atunci secretarul doi al CC al PC(b)M, deși nu era responsabil pentru cadre, își rezerva mereu timp pentru a studia dosarele personale, urmărind consolidarea pozițiilor proprii în partid, promovând oamenii fideli din anturajul său. Pentru a se poziționa cât mai convenabil în luptele interne de partid, el a dezvoltat aproape o industrie din colectarea de materiale compromițătoare la adresa unor persoane cu funcții de conducere. Figurile importante din cercurile conducerii republicane aveau suficiente probe de discreditație care erau folosite la momentul oportun pentru a demitere sau avertizare. Este vorba despre cazurile lui P. Borodin¹⁹,

¹⁴ Între anii 1924-1929 orașul Balta a fost capitala RASSM.

¹⁵ S. Afteniuc este originar din satul Stroență, Camenca, RASSM, a absolvit cu mențiune în anul 1938 facultatea de istorie a Institutul Pedagogic din Tiraspol. În anul 1939, el a fost director adjunct interimar pe știință și studii a Institutului Pedagogic din Tiraspol, în timp ce funcția de director era exercitată de M. Radul. AOSPRM, fond 51, inv.6, d.2517, f.94-97.

¹⁶ A. Lazarev, născut în 1914, în Camenca, RASSM, absolvent a facultății de istorie a Institutului Pedagogic din Tiraspol în 1938. În anul 1947, Lazarev va deveni ministrul învățământului din RSSM. AOSPRM, fond 51, inv.6, d.2681, f.1-3.

¹⁷ Arhiva Națională a Republicii Moldova, Chișinău (în continuare ANRM), fond 2848, inv.10, d.795, f.42-43.

¹⁸ AOSPRM, fond 51, inv.6, d.2506, f. 173; fond 51, inv.1, d.51, f.81.

¹⁹ Este de remarcat că dosarul personal a lui Piotr Borodin conține multe detalii interesante din biografia acestuia. În anul 1926, fiind student al Institutului de construcții din Dnepropetrovsk, el a primit mustrare pe linie de partid pentru că a participat la cununia religioasă a surorii sale. În anul 1939, când a avut loc schimbarea carnetelor de partid, mustrarea, ca și în cazul lui O. Andrus, a fost anulată. În anul 1941, Salogor îl caracteriza pe Borodin doar pozitiv, ca peste un an, în anul 1942, să contribuie esențial la eliberarea lui din funcția de prim-secretar al PC(b)M și trimiterea pe front, la fel ca și în cazul lui Valentin Forș, mai mult pe motiv formal. Iar funcția de prim-secretar al CC al PC(b)M încă mult timp va

N. Koval²⁰, G. Rudi²¹ ș.a. La fel, cu sprijinul lui N. Salogor, alte persoane au fost promovate în ierarhia de partid. Dintre cei menționați mai sus remarcăm cazul lui Semion Afteniuc, numit în funcția de secretar al CC al PC(b)M pentru cadre în anul 1947²², după ce a deținut postul de ministru al Învățământului Public²³.

Declararea promovării elementului băstinaș se datora faptului că încă la primul Congres al CC al PC(b)M din februarie 1941, Piotr Borodin, prim-secretar al CC al PC(b)M, a reactualizat principiul de indigenizare în politica de cadre, subliniind că este necesar de a le promova la toate nivelele²⁴. În acest context, justiția, administrația, organele sovietice și de partid trebuiau constituite, după posibilitate, din cadre naționale. În statele de personal ale Comisariatului Poporului pentru Învățământ a RSSM, pentru perioada respectivă, din 67 de persoane angajate 19 erau ruși, 13 – ucraineni, alți 13 – evrei, iar 22 de persoane au indicat că sunt moldoveni, dintre care 9 făceau parte din personalul tehnic²⁵. Pentru că regimul nu putea miza pe loialitatea băstinașilor, prezența elementului indigen în componența instituțiilor de stat a fost mai mult formală și revenea în mare parte personalului auxiliar. Cu toate eforturile autorităților sovietice de a atrage etnici români în viața politică, numărul acestora rămânea mult sub ponderea în structura etnică a populației.

Nu era mai bună situația nici în organizația republicană de partid. Este interesantă remarca făcută la primul Congres al CC al PC(b)M de P. Tereșcenko, redactorul ziarului „Moldova Socialistă”, care constată că aici dominau ruși și ucraineni slabi cunoscători ai „limbii moldovenești”. Cei care se considerau moldoveni în realitate nu cunoșteau limba și nu puteau desfășura activitatea propagandistică. În discursul său Tereșcenko insista că „noi avem comuniști moldoveni care nu cunosc deloc limba moldovenească” indicând exemple chiar printre

fi vacantă, fiind exercitată interimar de N. Salogor. După război, P. Borodin a ocupat până la pensionare (1962) doar funcții secundare în aparatul de partid din RSSU. La invitațiile de a vizita RSSM, Borodin răspundea întotdeauna prompt cu refuz, considerând că a fost pe nedrept marginalizat (această idee a fost exprimată de către V. I. Țaranov). AOSPRM, fond 51, inv.6, d.2541, f.58-59.

²⁰ N. Koval s-a născut în 1904, în Camenca, RASSM, iar în 1929 a absolvit Institutul Agricol din Odessa. În anii 1940-1945 este comisar al poporului pentru Agricultură al RSSM, în 1945-1946, președinte al Comitetului de Miniștri al RSSM și prim-secretar al RSSM în perioada 1946-1950.

²¹ G. Rudi, născut în 1907, în satul Sărăței, Râbnița, RASSM, absolvent a Academiei agricole „K. Timireazev” din Moscova în 1930. Între anii 1940-1944 a fost vicepreședintele guvernului RSSM.

²² În anul 1947, S. Afteniuc aduna o serie de informații compromițătoare la adresa unor persoane responsabile, continuând, astfel, politica de cadre promovată de N. Salogor. Sunt relevante în acest sens cazurile lui N. Koval – președintele guvernului a RSSM, I. Sorocian – director Institutului de Medicină din Chișinău, S. Țaranov – secretar CC al PC(b)M pentru propagandă și agitație ș.a. AOSPRM, fond 51, inv.5, d.96, f.85-86; fond 51, inv.9, d.96, f.311-327, 352-353.

²³ Detaliile compromițătoare din biografia lui Afteniuc, la fel ca în cazul lui Radul, se refereau la trecutul soției lui, la acordul lui tacit pentru prepararea vinului de către Andrus și Sula și respectiv că aceste fapte erau bine cunoscute într-un cerc restrâns. AOSPRM, fond 51, inv.9, d.22, f.2-7.

²⁴ Printre persoanele originare din RASSM promovate în aparatul de partid și de stat în perioada amintită se remarcă Nicolae Koval, Gherasim Rudi, Fiodor Brovko, Efim Verlan, Sergei Bondarciuk, Vlas Ursul, Fiodor Gonța ș.a.

²⁵ ANRM, fond 2848, inv.10, d.795, f.42-43.

secretari ai CC al PC(b)M (S. Țaranov²⁶, I. Alioșin²⁷) sau persoane care se află aici de mai mult timp, având funcții înalte (N. Smorigo²⁸).

Printre cele mai abordate teme la primul Congres al CC al PC(b)M a fost fluctuația ridicată a cadrelor și insuficiența lor, la fel ca problema statelor incomplete ale instituțiilor guvernamentale. Aducând critici la adresa Secției de cadre a CC al PC(b)M, s-a accentuat necesitatea completării acestora cu personal competent și preferabil din indigeni. Printre persoanele trimise în RSSM erau numite acelea care „se feresc de greutate”, tot felul de „borfași” (*baraholskiki*) și acelea care se văd aici doar temporar, pentru a-și îmbunătăți situația materială. Prin urmare, ei nu se stabileau la Chișinău și în scurt timp, sub diferite pretexte plecau, de regulă, la Kiev sau Harkov. Criticile se refereau și la tempoul prea lent al sovietizării Basarabiei. Comisariatul Poporului pentru Învățământ și șeful acestuia, V. Forș, în sensul acesta nu era o excepție. Pe de altă parte, vorbitorii de la acest Congres accentuau importanța mobilizării forțelor pentru „distrugerea dușmanului de clasă care pătrundea în instituțiile sovietice, inclusiv în școli”. Remarcăm că doar personalul didactic cu biografii agreeate de regim a fost acceptat. Totuși, profesorii și învățătorii rămăneau mereu în centrul atenției regimului, fiind permanent suspectați de antisovietism și naționalism. Descori era criticat Comisariatul respectiv pentru insuficiența caietelor și manualelor în școli, un exemplu relevant în acest sens a fost județul Chișinău, unde asigurarea cu manuale constituia 12,5%.²⁹

Deja pe 23 iulie 1941 guvernul RSSM și membrii CC al PC(b)M au fost evacuați de la Chișinău inițial la Tiraspol, apoi în Krasnye Okny, regiunea Odessa și mai departe. În haosul retragerii sovieticilor, O. Andrus reușește să obțină un permis de la V. Forș, Comisarul poporului pentru învățământ, de a lipsi câteva zile de la serviciu pentru a-și evacua familia, dar fără a înștiința membrii guvernului și CC al PC(b)M. Între timp, guvernul și CC au schimbat locul evacuării, iar Andrus

²⁶ S. Țaranov, născut 29 ianuarie 1905, Gorlovka, regiunea Donețk – decedat 7 decembrie 1989, Chișinău. De remarcat este că în mai 1937, Țaranov a condus secția de propagandă a Comitetului Moldovenesc Regional de partid, fiind una dintre persoanele cheie care au pus în aplicare „marea epurare” în RASSM. În acest sens, un rol important a jucat felul în care el înțelegea „limba moldovenească” sprijinindu-se pe varianta vorbită în regiunea Donețk. În 1941, 1943-1947 S. Țaranov a continuat activitatea în secția pentru agitație și propagandă al CC al PC(b)M. K.V.Stratievskij, *Țaranov Stepan Vasil'evič (1905-1989). Stranicy žizni*, Chișinău, 2004.

²⁷ I. Alioșin, rus, născut în 1901, în regiunea Saratov, repartizat în RASSM în 1933. În anul 1941 este secretar al CC al PC(b)M pentru industrie. AOSPRM, fond 51, inv. I, d.32, f.2.

²⁸ N. Smorigo, rus, născut pe data de 5 mai 1902 în Bielorusia, trimis în RASSM în 1933, secretar al CC al PC(b)M pentru cadre în perioada 1940-1941. AOSPRM, fond 51, inv. I, d.32, f.16.

²⁹ V. Isac, A. Moraru, *op. cit.*, p.99. Aprovizionarea slabă a școlilor cu manuale și caiete a fost sesizată încă în luna iunie 1940 în cadrul dezbaterilor de la Sesiunea a III-a a Sovietului Suprem al RASSM de predecesorul lui Forș, Gh.Antoseak. De asemenea, Antoseak a menționat un șir de neajunsuri și greșeli ale sistemului de învățământ din RASSM, pe care ulterior le-a moștenit V. Forș (un număr mare de elevi repenți, organizarea proastă a procesului de lichidare a analfabetismului, „neîndeplinirea planului studiilor prin corespondență ale învățătorilor” ș.a.). A se vedea „Moldova Socialistă”, 10 iunie 1940. O situație similară a fost constatată și în perioada postbelică și mai târziu, când la postul Ministrului Învățământului Public va fi desemnat S. Afteniuc (1945-1947) sau A. Lazarev (1947-1951). Vezi *În ajutorul învățătorului*, nr.3-5, 1947.

ii regăsește abia peste o lună. Lipsa lui Andrus din staff-ul RSSM nu era unicul caz, când absența nemotivată era percepută ca o dezertare. Într-o situație similară a nimerit și Valentin Forș, șeful lui Andrus. La fel ca subalternul său, Forș obține permisiunea de a lipsi 3 zile pentru a-și aranja treburile personale. Însă în loc de 3 zile el lipsește 10. Ca urmare a acestui fapt i se impută între acțiunile lui prăbușirea organizării activității ilegale în Basarabia. A doua oară, în decursul lunii august a anului 1941, V. Forș evită să se includă în activitatea ilegală de pe teritoriul Basarabiei, neprezentându-se la Comitetul Central al PC(b)M, aflat la Odessa, timp de 7 zile. Acțiunile lui V. Forș au fost percepute tot ca o dezertare. N. Salogor insistă ca V. Forș să fie arestat, primind acordul Moscovei în acest sens. Sub arest comisarul va sta însă doar câteva zile. După intervenția lui V. Forș la M. I. Kalinin³⁰ el va fi eliberat. Iar pentru refuzul de a rămâne în misiuni pe teritoriul Basarabiei l-au trimis pe front³¹. În ceea ce-l privește pe O. Andrus, menționăm că el va fi exclus din rândurile partidului și ținut sub arest în decembrie 1941. Totuși, conform dispoziției lui N. Salogor, carnetul de partid al lui O. Andrus nu a fost distrus³². Abia peste 14 luni, în noiembrie 1943, el va fi achitat și restabilit în partid³³.

În anul 1944, ca și în perioada 1940-1941, în atenția conducerii partidului au stat două obiective: 1. verificarea membrilor de partid pentru asigurarea compoziției sociale; 2. selectarea și promovarea persoanelor băștinașe în posturi de conducere, deși aceasta se făcea doar la nivel declarativ. Nomenclatura și alți membri de partid au trecut din nou prin trieri după criterii ca originea socială și loialitatea politică³⁴. Urmau să treacă prin verificări și membrii de partid rămași în timpul războiului pe teritoriul Basarabiei, cum spuneam mai sus, fiind lăsați aici pentru misiuni speciale. În materialele de arhivă din 1941 pot fi găsite hotărârile Biroului CC al PC(b)M despre persoane din nomenclatura superioară de partid și de stat, care au fost excluse din rândurile partidului sau au primit mustrare pe linie de partid. Este vorba, de exemplu, de G. Cazanac, secretarul CC al ULCTM pentru propagandă, I. Manjura, adjunctul Comisarului Poporului pentru Industria Alimentară, F. Gonță,

³⁰ Mihail I. Kalinin (născut în 19.11.1875, în satul Verhneja Troica, regiunea Tver' – decedat la 03.06.1946, Moscova) conducător de partid și de stat. Între anii 1938-1946, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al URSS. În timpul războiului s-a preocupat de pregătirea rezervelor pentru Armata Roșie și de evacuarea și amplasarea unităților industriale pe noi alinamente.

³¹ V. Forș a fost trimis în batalionul de pedeapsă al regimentului 823 din cadrul Armatei 57 ca un soldat de rând. Deja, în luna noiembrie a anului 1942, despre luptătorul curajos locotenentul V. Forș de pe frontul Stalingrad a apărut un material în prestigiosul ziar „Izvestija”. În 1986, în toiul restructurării gorbacioviste, la inițiativa unui grup în frunte cu A. Lazarev, N. Agas'eva, E. Nirca, a fost pusă în discuție la CC al PCM problema reabilitării post-mortem a lui Forș. Comisia de Partid a PCM a respins această propunere, considerând că „nu sunt motive întemeiate”. AOSPRM, fond 51, inv.38, d.1367, f.53-55.

³² AOSPRM, fond 51, inv.2, d.81, f. 1, 11, 34.

³³ AOSPRM, fond 51, inv.6, d.2512, f.134.

³⁴ Cazul lui N. Salogor este grăitor în acest sens, deoarece chiar el avea originea socială „nesănătoasă”. Din acest motiv cazul lui a fost discutat la o ședință a Biroului CC al PC(b)M în martie 1942, unde el a recunoscut acest fapt. Renunțarea la relațiile de rudenie avea uneori efectul dorit pentru funcționarii din ierarhia de partid, care deseori recurgeau la această practică moștenită din anii 1930 când aveau loc verificările dosarelor personale, reușind temporar să se plaseze la locul potrivit.

Comisar al Poporului pentru Justiție ș.a. Cu excepția a lui P. Borodin și V. Forș, care cum am menționat mai sus au fost trimiși pe front și nu s-au mai întors în republică, o bună parte din acești funcționari au reușit să-și păstreze posturile și au revenit în RSSM după 1944. În anul 1944 a fost întocmită o listă cu persoane excluse din rândurile partidului. Remarcăm faptul că deși exista dispoziția de a exclude din rândurile partidului unii funcționari din ierarhia de partid și de stat, totuși în final aceștia au fost lăsați în partid probabil din motive educaționale sau pentru că „alții nu erau”. În felul acesta ei se simțeau datori față de capii regimului. Printre persoanele incluse în această listă îi menționăm pe Valentin Forș, Comisar al Poporului pentru Învățământ, membru al CC al PC(b)M³⁵, Luca Diacenco, Comisar al Poporului pentru Silvicultură, Serghei Bondarciuc, procuror al RSSM, și alte persoane din eșalonul superior care au refuzat să rămână în misiuni pe teritoriul Basarabiei; pe Onufrie Andrus, adjunctul Comisarului Poporului pentru Învățământ, candidat membru al CC al PC(b)M³⁶ sau Pinthus Turkenici, vicepreședinte al Gosplan-ului RSSM, considerați dezertori. Se menționau și alte motive, precum ascunderea datelor biografice de organele de partid și de structurile securității, comportament imoral, beție, furturi și autoaprovizionare. Abundența exemplurilor în acest sens ne face să credem că puterea sovietică nu putea miza pe loialitatea cadrelor indigene sau a celor care aveau experiență în RSSM.

Menționăm că între anii 1940-1941, Macarie Radul, o altă persoană de referință, a fost numită în funcția de director al Institutului Pedagogic din Chișinău, iar soția lui Xenia Rojko, a devenit angajata acestui institut. Un interes aparte îl prezintă fișele personale de evidență a cadrelor care purtau nume moldovenești. Un exemplu elocvent în acest sens este chiar cel al lui Macarie Radul, născut în 1910, în regiunea Kirovograd, Ucraina, care a indicat nu doar faptul că este moldovean, dar că și „stăpânește la perfecție limba moldovenească, cultura și viața poporului moldovenesc”³⁷. În anii 1942-1944, Macarie Radul l-a înlocuit pe V. Forș în funcția de Comisar al Poporului pentru Învățământ, concomitent exercitând funcția de director al Institutului Pedagogic, evacuat în Buguruslan³⁸. La rândul său, în vara 1943, O. Andrus va succeda pe M. Radul în funcția de director al Institutului respectiv³⁹. În scurt timp Andrus va fi numit adjunctul lui Radul, iar Natalia Agas'eva va prelua conducerea instituției respective⁴⁰. O. Andrus avea relații bune cu M. Radul, probabil datorită faptului că ei au fost colegi de facultate. Iar în 1939, ambii având aceleași preocupări și statut social, cu certitudine se intersectau în

³⁵ AOSPRM, fond 51, inv.1, d.83, f.1.

³⁶ AOSPRM, fond 51, inv.2, d.81, f.11; fond 51, inv.6, d.2512, f.131-134.

³⁷ AOSPRM, fond 51, inv.2, d.15, f.477.

³⁸ După începerea războiului, M. Radul a fost împuternicit al CC al PC(b)M și al guvernului RSSM pentru regiunea Cikalov (Orenburg) și responsabil de organizarea Institutului Pedagogic în evacuare.

³⁹ AOSPRM, fond 51, inv.2, d.5, f.1-4. A se vedea și E. Nirca, V. Proca, *Organizator, ucenyyj, pedagog. M. M. Radul (1910-1971)*, Chișinău, 1990.

⁴⁰ N. Agas'eva, născută în 1909, a fost șefa catedrei de biologie, membră de partid și doctor în științe biologice din 1939. În Buguruslan a fost șefa de studii, iar în timpul războiului s-a compromis, a primit mustrare pe linie de partid și ulterior a fost destituită din funcție.

interes de serviciu. Primul era director al Institutului Pedagogic în Balta, iar celălalt – la Tiraspol⁴¹.

În materialele de arhivă referitoare la problemele învățământului postbelic deseori se fac trimiteri la „afacerile” din Buguruslan⁴². Printre acestea menționăm faptul că Radul a eliberat ilegal diploma de studii superioare lui A. Slojinskij, care mai târziu a fost numit atașat la ambasada URSS din București, unde s-a compromis⁴³. Un alt caz se referea la implicarea lui Andrus și Agas'eva în delapidarea bunurilor materiale (*razbazarivanie material'nyh cennostei*) destinate studenților ș.a. Chiar și viața privată a lui Radul a fost în centrul atenției organelor competente, care aduceau critici la adresa lui pentru că soția sa, care exercita funcția de șef-interimar al catedrei de chimie a Institutului Pedagogic din Chișinău, a rămas pe teritoriul Basarabiei în timpul războiului, demonstrând un comportament nedemn⁴⁴.

Remarcăm faptul că în anul 1944, toți trei, și Radul, și Andrus, și Gubskaja, se regăsesc din nou pe listele Comisariatului împărțind astfel responsabilitățile: lui Radul îi revenea Direcția școlilor, financiară, contabilitate și secția secretă, lui Andrus – Direcția militar-patriotică, care era incompletă, și Direcția pentru cadre, ca și înainte de război, activitatea acestuia fiind dur criticată în următoarea perioadă, pentru că, în loc să fie întărite aparatul și subdiviziunile acestuia în continuare, se promovau în diferite funcții persoane „suspecte”. Plângerile în acest sens și rapoartele în urma controalelor de verificare a activității instituției guvernamentale respective, care veneau pe numele lui Salogor, erau din abundență. În ceea ce o privește pe Gubskaja, ei îi revenea Direcția școlilor pedagogice, Instituțiile preșcolare, orfelinatele, școlile pentru adulți. Se pare că între Radul, Andrus și Gubskaja exista o colaborare reciproc avantajoasă. Totodată, menționăm faptul că la finele anului 1944, la fel ca în 1940-1941, statele de personal ale Comisariatului în cauză au fost completate cu 67 de persoane angajate, dintre care doar 19 erau moldoveni⁴⁵. Numărul moldovenilor în continuare rămânea subreprezentat.

În noiembrie 1944, în urma controalelor efectuate, Comisarul Poporului pentru Învățământ Macarie Radul va primi o mustrare pe linie de partid pentru delapidare și risipirea proprietății publice. O situație similară era și în alte Comisariate, de pildă în cel al comerțului sau în cel pentru agricultură, având drept consecință schimbarea cadrelor⁴⁶. Trebuie să menționăm că în 1944, la Chișinău izbucniseră mai multe scandaluri legate de împărțirea imobilelor între Comisariate, direcții și diferite instituții

⁴¹ Trebuie remarcat faptul că în timpul Marii Terorii, în 1937-1938, foștii rectori ai Instituțiilor superioare din RASSM au fost condamnați. Este vorba de Ecaterina Almazova, rectorul Școlii Agricole Superioare din Tiraspol, precum și de Alexandru Pohinin și Dumitru Prestesco, rectorii Institutului Pedagogic din Tiraspol.

⁴² Istoricul I. Levit, amintind evacuarea în Buguruslan, recunoaște că „doar un număr nesemnificativ al studenților din Buguruslan puteau să corespundă cerințelor școlii superioare de învățământ...”. A se vedea I. Levit, *Vospominanija o Moldavckoj Akademii Nauk i ee pervom prezidente Ia. Grosule*, Tiraspol, 2014, p. 29.

⁴³ Deși a fost discreditat, mai târziu, în 1947, Slojinskij va face parte din nomenclatura CC al PC(b)M și va conduce școala pedagogică din Călărași transferată anterior din Chișinău.

⁴⁴ AOSPRM, fond 51, inv.9, d.22, f.2-7.

⁴⁵ AOSPRM, fond 51, inv.3, d.242, f.3-9.

⁴⁶ AOSPRM, fond 51, inv.5, d.28, f.11-14.

ale partidului. Multe cadre venite percepeau prezența lor în republică ca o posibilitate de a-și îmbunătăți situația materială, iar muștrările pe linie de partid nu însemnau neapărat căderea în dizgrație și nu afectau creșterea lor în plan profesional. Sigur că pentru carieră de partid o însemnătate majoră o aveau relațiile personale, mai ales, în aparatul central. Deja la sfârșitul lunii noiembrie 1944, M. Radul, concomitent cu funcția ocupată a fost numit și vicepreședinte al Consiliului Comisarilor Poporului al RSSM ceea ce semnifica, de fapt, o avansare importantă în funcție.

În decembrie 1944, în centrul atenției NKGB va fi un grup de persoane responsabile din cadrul Comisariatului pentru învățământ în vederea verificării semnalelor și sesizărilor primite. Colonelul Iosif Mordoveț, șeful Securității de Stat a RSSM, va raporta conducerii republicane despre situația creată în instituția respectivă. El relatează într-o notă informativă că NKGB deține materiale compromițătoare despre O. Andrus, P. Gubskaja și G. Andreișčuk, care, fiind în fruntea instituției vizate ar trebui să fie un model moral pentru subalternii săi, dar ei duceau un mod de viață desfrânat, aveau relații extraconjugale și obișnuiau să se îmbete în apartamentul lui Andrus⁴⁷. Mai mult decât atât, după instaurarea puterii sovietice în Basarabia, acest grup a ajuns printre primii la Chișinău și, având la dispoziție mașina de serviciu, s-au asigurat personal cu mobilier și bunuri abandonate. O altă observație a lui Mordoveț se referea la repartizarea abuzivă a mărfurilor industriale și a cadourilor americane destinate angajaților Comisariatului, care au revenit conducerii acestuia în defavoarea angajaților de rând⁴⁸. Această situație ne duce la concluzia că în interiorul instituției existau conflicte între responsabilii din conducere și angajații săi. Pe Andrus, Iosif Mordoveț îl critica pentru că în aparatul instituției republicane conduse, dar și în instituțiile subordonate lui, erau acceptate „elemente dubioase, antisovietice”, care în timpul războiului au rămas pe loc și respectiv au colaborat cu autoritățile române. Pentru că în RSSM numărul de cadre era insuficient, evident că ei au fost acceptați temporar pentru avantajul lor față de cei nou veniți, prin cunoașterea limbii băștinașilor. Situația de autoaprovizionare a funcționarilor din diferite domenii, inclusiv și din domeniul învățământului va fi caracteristică și pentru perioada anilor 1950. În acest sens este grăitor cazul Agripinei Crăciun, Ministru al Învățământului Public în 1951⁴⁹.

Spre finele anului 1944 Comisariatul a fost din nou supus controlului, de data aceasta din partea CC al PC(b)M. În dosarul pe numele lui Salogor se sublinia faptul că Andrus nu numai că nu cunoștea personalul, dar nici nu se preocupa de problema cadrelor. Prin urmare, în diferite funcții au fost avansate cunoștințele lui Andrus, care nu aveau nici studii speciale și nici experiența necesară, cum era în cazul lui Krapevnickaja – șefa Direcției instituțiilor preșcolare sau elemente suspecte, burgheze și dușmănoase, cum era cel al lui Karagioz și Ostrovskij – profesorii

⁴⁷ AOSPRM, fond 51, inv.2, d.45, f.28.

⁴⁸ Printre detaliile referitoare la cadourile americane, I. Levit menționează că acestea erau „niște haine (costume, paltoane, cămeși) trainice și noi”. Până au ajuns acestea la destinație o parte probabil deja era furată. Aceasta explică de ce „în saci erau puse pufoaice și pantaloni vătuiți și uzați”. I. Levit, *op. cit.*, p. 26.

⁴⁹ AOSPRM, fond 51, inv.40, d.5. f.2-53.

Institutului Pedagogic din Tiraspol ș.a. Deși, activitatea lui Andrus va fi apreciată ca una lipsită de competență, el reușește totuși să rămână în funcție și de aceasta dată⁵⁰.

În ciuda eforturilor depuse, problema cadrelor din Comisariatul poporului pentru învățământ, inclusiv din instituțiile subordonate lui continua să rămână nerezolvată. La 17 ianuarie 1945, în ședința Biroului CC al PC(b)M este discutată problema înființării Conservatorului, care nu era deloc ușoară, mai ales la Chișinău, în opinia lui S. Țaranov, secretarul CC al PC(b)M pentru propagandă și agitație. El constată că din 62 de studenți admiși în anul I, doar 5 erau moldoveni. S. Țaranov recunoaște că majoritatea lor proveneau din Chișinău, explicând aceasta prin lipsa școlilor muzicale în provincie. N. Salogor l-a susținut pe S. Țaranov, subliniind că această componentă națională este vitală pentru viitorul Conservatorului, insistând asupra continuării admiterii și completării rândurilor studențești cu 40 de moldoveni. O situație similară a fost referitor la componența corpului didactic al instituției. Din 30 de cadre didactice doar unul era moldovean⁵¹. Și alte instituții de învățământ superior întâmpinau dificultăți de acest fel. De exemplu, la Institutul Agricol din Chișinău, din 318 de studenți doar 9 erau moldoveni, adică 2,8%⁵². Menționăm că la fel ca în 1940, în instituțiile de învățământ, regimul a acceptat, totuși, și cadre didactice vechi bine instruite, însă a avut anumite rezerve față de acestea, pentru simplul motiv că au fost școlite în România, în Rusia țaristă sau în alte țări așa-zis burgheze. În acest sens sunt relevante cazurile lui Anton Ablov, șeful Catedrei de Chimie neorganică a Institutului Agricol din Chișinău, absolvent al Universității din Iași; Valentin Grimalschi, șeful Catedrei de Zoologie a Institutului Agricol din Chișinău, absolventul Universității din Iași, cu stagii în Cehia și Germania; Alexandru Cherdivarenco, șeful Catedrei de Mecanizare a Institutului Agricol din Chișinău, absolvent al Academiei Agricole din Cluj, având studii postuniversitare la Paris și Viena.

Nu se bucurau de încredere, de asemenea, pedagogii care în timpul războiului nu au fost evacuați de pe teritoriul Basarabiei. N. Salogor, la Plenara a IV-a CC al PC(b)M din 27 ianuarie 1945, repune în discuție problema referitoare la școlile și cadrele didactice băștinașe, constatând că exista o divizare simțitoare în rândurile elevilor și corpului didactic în „noi și voi”, avându-i de fapt în vedere pe cei veniți (alogenii) și pe autohtoni⁵³. S. Țaranov, secretarul CC al PC(b)M pentru agitație și propagandă, în discursul său la aceeași Plenară îl susține pe Salogor, subliniind că este necesar nu doar a identifica „dușmanii” și elementele antisovietice de pe teritoriul Basarabiei, ci și a lua toate măsurile necesare pentru a evita influența lor asupra cadrelor didactice și a îmbunătăți simțitor relația cu intelectualitatea băștinașă. Pe de altă parte, el remarcă multe cazuri de comuniști selecționați – referindu-se nu doar la cadre de la fața locului, ci și la cei veniți – care neglijează instruirea și creșterea profesională, constatând că aceștia nu au capacități de lider și nu se bucurau de susținere din partea maselor largi⁵⁴.

⁵⁰ AOSPRM, fond 51, inv.3, d.242, f.3-9.

⁵¹ AOSPRM, fond 51, inv.3, d.10, f.287-289, 328-337.

⁵² AOSPRM, fond 51, inv.5, d.295, f.135.

⁵³ AOSPRM, fond 51, inv.3, d.1, f.388-394.

⁵⁴ AOSPRM, fond 51, inv.3, d.1, f.373-387.

Iar la 29 ianuarie 1945, la ședința Biroului CC al PC(b)M, va fi din nou abordată problema organizării muncii aparatului Comisariatului vizat. Și de data aceasta, cu implicarea directă a lui N. Salogor, M. Radul împreună cu O. Andrus au primit avertizare pentru desfășurarea activității nesatisfăcătoare a aparatului sus numit. Iar Polina Gubskaja, deținând funcția de adjunct al Comisarului poporului pentru învățământ, ca în anii 1940-1941, a fost înlocuită cu Porfirii Sula⁵⁵, cum spuneam mai sus, o altă persoană de referință din cadrul Comisariatului, pentru că ea s-a compromis⁵⁶. După această retrogradare, P. Gubskaja va activa doar pe linie de partid, în comitetul raional din Chișinău⁵⁷. Sigur că și în privința lui M. Radul, N. Salogor știa un detaliu compromițător, „ascuns de la CC al PC(b)M” din biografia acestuia⁵⁸, care va folosi la momentul necesar în luptele pentru influență și putere, în 1948-1949 și mai târziu. Exprimarea neîncrederii, reproșurile pentru trecut sau pentru „comiterea” unor „păcate” se făceau în scopul de a ține cadrele autohtone într-o atmosferă de supunere absolută față de autoritățile sovietice și de a le crea complexe de totală inferioritate.

În septembrie 1945, Comisariatul în cauză este supus din nou controlului din partea CC al PC(b)M, iar O. Andrus – criticat pentru felul cum au fost selectați și așezați funcționarii de stat din cadrul acestuia. În acest caz în demersul pe numele lui Salogor este subliniat faptul că toate cadrele promovate în conducerea Comisariatului se cunosc ori de pe timpul studiilor ori de pe timpul activității lor comune în câmpul muncii. Faptul acesta era considerat inadmisibil, pentru că fiecare din ei cunoșteau defectele colegilor săi, care favorizau încălcarea principiilor politicii de cadre și tolerarea nepotismului. Autorul demersului, Semion Cojuhari, șeful secției de studii al CC al PC(b)M⁵⁹, concluzionează că Andrus selectează cadrele dintre cunoștințele sale, pentru a avea peste tot oamenii săi. Cojuhari îl vede pe Andrus ca pe principalul făptaș al dezordinii în cadrul Comisariatului, intrând probabil în conflict deschis cu el și punând în fața conducerii republicane problema eliberării lui din funcție⁶⁰. O altă problemă pentru care deseori era criticat Comisariatul, era asigurarea proastă a școlilor și a instituțiilor superioare de învățământ cu baza științifico-didactică, care era pusă pe seama

⁵⁵ Mai târziu Radul va fi criticat pentru faptul că, având relații de amicitie cu P. Sula, îl proteja pe acesta în funcția de redactor șef al revistei „În ajutorul învățătorului”. AOSPRM, fond 51, inv.9, d.22, f.2-7.

⁵⁶ AOSPRM, fond 51, inv. 3, d.10, f.401-404.

⁵⁷ După pierderea funcției, conform regulii nescrise, Gubskaja se înscrie la studii prin corespondență la Școala Superioară de Partid pe lângă VKP(b), pentru a-și ridica nivelul său de cunoștințe, de unde în scurt timp ea a fost exmatriculată pentru nereușită. AOSPRM, fond 51, inv.7, d.41, f.413-415.

⁵⁸ Dintre detaliile compromițătoare menționăm faptul că Radul a crescut într-o familie religioasă și a frecventat între anii 1924-1926 adunarea bapțiștilor din satul natal. Un alt detaliu din biografia acestuia, ca și în cazul lui S. Afteniuc, secretarul CC al PC(b)M pentru cadre, se referă la trecutul soției sale. Pe lângă „probleme familiale”, Radul a comis și fapte rușinoase. A se vedea, AOSPRM, fond 51, inv.9, d.22, f.2-7.

⁵⁹ Între anii 1948-1950, Semion Cojuhari va fi concomitent redactor șef al revistei „În ajutorul învățătorului”, substituindu-l în aceasta funcție pe P. Sula. În 1951, el cade în dizgrație și este numit prim-secretar al comitetului orășenesc din Chișinău.

⁶⁰ AOSPRM, fond 51, inv.3, d.242, f.31-33.

lui Radul. Lipseau manualele, ghidurile metodice, literatura de specialitate. Cărțile editate în România erau interzise, iar cele în limba rusă erau în număr insuficient. Surprinzător sau nu, și de data aceasta ambii reușesc să se mențină în funcții.

Trebuie să avem în vedere faptul că o serie de persoane care dețineau funcții de responsabilitate în aparatul partidului sau în cel de stat vor fi în continuare aspru criticate și în perioada imediat următoare. Este elocvent în acest sens cazul lui M. Radul, care va fi acuzat de selectarea și promovarea cadrelor „contaminate” cu ideologia „burghezo-naționalistă”, care nu inspirau încrederea politică, și a elementelor cunoscătoare ale limbii române și așa-zise moldovenești, fiind considerate periculoase. Criticile la adresa lui Radul se răsfrângeau și asupra lui N. Koval, prim-secretar al CC al PC(b)M. Faptele nu au fost trecute cu vederea și în final l-au costat pe Radul cariera de partid, el fiind eliberat din funcția de secretar CC al PC(b)M pentru propaganda și agitație⁶¹. Cu pierderea acestui post, Radul nu mai putea să-l protejeze pe vechiul său coleg și prieten, Andrus⁶², care avea o imagine suficient de știrbită. El va pierde postul respectiv în 1948. Iar mai târziu, în 1959, Andrus, fiind o fire mai sensibilă, nu a rezistat reproșurilor și șantajului și s-a sinucis.

În concluzie putem afirma că represiunile anilor '30 au eliminat profesioniștii revoluționari cu experiență, iar vacuumul creat a fost repede umplut cu carieriști și funcționari de partid, numiți și în garda stalinistă, care din mers se adaptau la condițiile noi și își făceau studiile în universitățile comuniste, înscriindu-se în rândurile partidului cu intenția de-a corespunde schimbărilor circumstanțiale. Persoanele numite în funcții (*naznačency*), mai ales în cele de rang superior, înțelegeau perfect că ocupă acele posturi grație bunătății șefilor și, dacă nu demonstrau loialitate, nu obțineau nici promovări pe scara ierarhică.

Este evident faptul că aparatul de partid și cel sovietic din RSSM ducea lipsă de cadre indigene. Alături de astfel de cadre din afara RSSM, ca P. Gubskaja, O. Andrus, M. Radul, S. Țaranov, N. Salogor, au fost promovate în posturi importante mai ales persoane originare din partea stângă a Nistrului, printre care V. Forș, S. Afteniuc, A. Lazarev, N. Koval ș.a. Sprijinirea acestor cadre nu a contribuit din păcate la îmbunătățirea calității actului de conducere. Mai mult chiar, această politică a creat suficiente griji factorilor superiori de decizie. Pentru a reuși să stăpânească cadrele republicane s-a insistat mai ales pe identificarea unor date biografice compromițătoare, care puteau anihila orice persoană incomodă. Pe de altă parte, prezența cadrelor naționale în structurile puterii avea o importanță mai degrabă simbolică.

⁶¹ AOSPRM, fond 51, inv.9, d.22, f.24-27. M. Radul fiind substituit în acest post de A. Lazarev, a fost trimis la studii la Moscova, făcând o carieră științifică.

⁶² Andrus, la fel P. Gubskaja, se înscrie la doctorat la fără frecvență la Universitatea din Odessa. AOSPRM, fond 51, inv.7, d.188, f.1.